

KONINKRIJK BELGIË

ADVIES 41.711/VR

VAN DE AFDELING WETGEVING
VAN DE RAAD VAN STATE

De RAAD VAN STATE, afdeling wetgeving, verenigde kamers, op 21 november 2006 door de Minister van Economie verzocht hem, binnen een termijn van vijf werkdagen, verlengd tot acht werkdagen ^(*), van advies te dienen over een ontwerp van amendement van de Regering bij het ontwerp van wet "houdende diverse bepalingen" (instemming met het samenwerkingsakkoord elektronische communicatienetwerken), heeft op 28 november 2006 het volgende advies gegeven :

(*) Deze verlenging vloeit voort uit artikel 84, § 1, eerste lid, 2°, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State waarin wordt bepaald dat de termijn van vijf werkdagen verlengd wordt tot acht werkdagen in het geval waarin het advies gegeven wordt door de verenigde kamers met toepassing van artikel 85*bis*.

1. Volgens artikel 84, § 1, eerste lid, 2°, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State moeten in de adviesaanvraag de redenen worden opgegeven tot staving van het spoedeisende karakter ervan.

In het onderhavige geval wordt het verzoek om spoedbehandeling als volgt gemotiveerd :

"De spoedbehandeling van de adviesaanvraag is noodzakelijk aangezien het BIPT wegens een arrest van 14 juli 2004 van het Arbitragehof en de daaropvolgende aanpassing van artikel 14 van de wet van 17 januari 2003 m.b.t. het statuut van het Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie, sinds 1 januari 2006 niet langer in de mogelijkheid is om al zijn bevoegdheden uit te oefenen. In lijn met de aangehaalde rechtspraak van het Arbitragehof voorziet het gewijzigde artikel 14 van de wet van 17 januari 2003 m.b.t. het statuut van het Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie in zijn tweede paragraaf, vijfde punt dat het BIPT enkel besluiten kan nemen m.b.t. die elektronische communicatienetwerken waarvoor de gemeenschappen eveneens bevoegd zijn nadat er omtrent de uitoefening van bevoegdheden m.b.t. deze elektronische communicatienetwerken een samenwerkingsakkoord met de gemeenschappen in werking is getreden.

Deze bepaling en het feit dat er nog geen samenwerkingsakkoord in werking is getreden heeft [verstreckende] gevolgen. Het BIPT is niet langer in de mogelijkheid om in bepaalde gevallen op te treden tegen overtredingen van het regelgevende kader, het BIPT kan m.b.t. bepaalde markten niet overgaan tot de uitvoering van de door het Europees en nationaal regelgevende kader opgelegde marktanalyses, het BIPT kan niet langer inspelen op technologische ontwikkelingen door bijvoorbeeld spectrum toe te wijzen voor bepaalde nieuwe diensten, enz.

Om deze redenen is het aangewezen dat er zo snel mogelijk een einde komt aan deze situatie. Dit kan enkel door het voorliggende samenwerkingsakkoord zo spoedig mogelijk in werking te laten treden. De inwerkingtreding vindt plaats door de bekrachtiging van het afgesloten akkoord door alle bevoegde parlementen. Met het voorgestelde regeringsamendement wordt getracht om deze bekrachtiging door het Federale Parlement zo snel mogelijk te laten plaatsvinden."

*

* *

.../...

2. In het aan de Raad van State om advies voorgelegde amendement bij het ontwerp van wet houdende diverse bepalingen, wordt instemming betuigd met het samenwerkingsakkoord van 17 november 2006 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franstalige Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap betreffende het wederzijds consulteren bij het opstellen van regelgeving inzake elektronische communicatienetwerken, het uitwisselen van informatie en de uitoefening van de bevoegdheden m.b.t. elektronische communicatienetwerken door de regulerende instanties bevoegd voor telecommunicatie of radio-omroep en televisie.

3. In dit samenwerkingsakkoord beogen de partijen een samenwerking tot stand te brengen tussen de verschillende overheden die bevoegd zijn om maatregelen te nemen ten aanzien van de elektronische communicatie-infrastructuur. Die samenwerking heeft krachtens artikel 1 van het akkoord betrekking op "het opstellen van regelgeving m.b.t. elektronische communicatienetwerken, het uitwisselen van informatie en de uitoefening van de bevoegdheden m.b.t. elektronische communicatienetwerken door de regulerende instanties bevoegd voor telecommunicatie of radio-omroep en televisie".

4. Aangezien de adviesaanvraag is ingediend op grond van artikel 84, § 1, eerste lid, 2°, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, beperkt de afdeling wetgeving haar onderzoek tot de rechtsgrond van het ontwerp, de bevoegdheid van de steller van de handeling en de te vervullen voorgeschreven vormvereisten. Gelet op de complexiteit van de in het samenwerkingsakkoord behandelde aangelegenheid en de uiterst beperkte termijn waarbinnen de afdeling wetgeving haar advies diende uit te brengen, was het de Raad evenwel niet mogelijk om alle aspecten van het samenwerkingsakkoord waarop het amendement betrekking heeft, aan een grondig onderzoek te onderwerpen.

ALGEMENE OPMERKINGEN

I. De noodzaak tot samenwerking in de uitoefening van de bevoegdheden inzake de communicatie-infrastructuur

5. Voor de noodzaak tot samenwerking tussen de verschillende overheden bij de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden inzake de elektronische communicatie-infrastructuur, bestaan er twee duidelijke redenen.

Uit de bevoegdheidsverdeling blijkt dat zowel de federale overheid als de gemeenschappen bevoegd zijn met betrekking tot de elektronische communicatie-infrastructuur. Op grond van de artikelen 127, § 1, eerste lid, 1°, en 130, § 1, eerste lid, 1°, van de Grondwet, van artikel 4, 6°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen en van artikel 4, § 1, van de wet van 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap zijn de gemeenschappen bevoegd voor de radio-omroep en de televisie. Deze bevoegdheid heeft ook betrekking op de technische aspecten ervan en onder meer ook op de communicatie-infrastructuur die daarbij wordt gebruikt. De federale overheid is op grond van haar residuaire bevoegdheid bevoegd voor de andere vormen van telecommunicatie, eveneens met inbegrip van de technische aspecten ervan, onverminderd de algemene politie van de radio-elektrische golven ¹ en haar bevoegdheden voor biculturele aangelegenheden in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad. Door de technologische ontwikkelingen, met name door de convergentie van de telecommunicatie- en de audiovisuele sector en het gezamenlijk gebruik van transmissie-infrastructuur, zijn de respectieve bevoegdheden van de federale Staat en de gemeenschappen dermate onderling verweven, dat het niet denkbaar is dat de betrokken overheden ze zonder meer eenzijdig zouden uitoefenen. Zowel het Arbitragehof, in verschillende arresten ², als de Raad van

¹Wat dat bijzondere punt betreft, zie inzonderheid arrest nr. 132/2004 van 14 juli 2004 van het Arbitragehof, B.4.2, tweede lid, *in fine*, overgenomen in arrest nr. 163/2006 van 8 november 2006 van het Arbitragehof, B.3.1.

²Arbitragehof, nr. 132/2004, 14 juli 2004; Arbitragehof, nr. 128/2005, 13 juli 2005; Arbitragehof, nr. 163/2006, 8 november 2006.

State, afdeling wetgeving, in verschillende adviezen ³, hebben dan ook de noodzaak van samenwerking benadrukt in de uitoefening van de respectieve bevoegdheden inzake de communicatie-infrastructuur. Volgens het Arbitragehof volgt deze noodzaak tot samenwerking meer bepaald uit het "evenredigheidsbeginsel", dat *in casu* impliceert dat de respectieve overheden inzake deze communicatie-infrastructuur geen eenzijdige beslissingen nemen ⁴.

Ook vanuit Europeesrechtelijk oogpunt is er een dwingende noodzaak tot samenwerking. Volgens het Arbitragehof bepalen de Europese richtlijnen van 7 maart 2002 betreffende de elektronische communicatienetwerken en -diensten dat, ten gevolge van de convergentie van de sectoren telecommunicatie, media en informatietechnologie, alle transmissienetwerken en -diensten binnen eenzelfde regelgevingskader moeten vallen ⁵. Wanneer er binnen een lidstaat verscheidene regelgevende instanties bestaan,

³Advies 33.255/4 van 5 juni 2002 over een ontwerp dat geleid heeft tot de wet van 17 januari 2003 "met betrekking tot het statuut van de regulator van de Belgische post- en telecommunicatiesector", *Parl. St.*, Kamer, 2001-02, nr. 50-1937/1, 56-57; advies 33.865/4 van 13 november 2002 over een ontwerp dat geleid heeft tot het decreet van 27 februari 2003 van de Franse Gemeenschap "sur la radiodiffusion", *Parl. St.*, Parl. Fr. Gem., 2002-03, nr. 357/1, (140); advies 35.686/1/V van 31 juli 2003 over een ontwerp dat geleid heeft tot het decreet van 7 mei 2004 van de Vlaamse Gemeenschap "houdende wijziging van sommige bepalingen van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 25 januari 1995, en van sommige andere bepalingen betreffende de radio-omroep en de televisie", *Parl. St.*, Vl. Parl., 2003-04, nr. 2156/1, 87-88; advies 37.295/4 van 28 juni 2004 over een voorontwerp van wet "betreffende de elektronische communicatie", *Parl. St.*, Kamer, 2004-05, nr. 51-1425/1, 211-217; advies 37.660/3 van 28 september 2004 over een ontwerp dat geleid heeft tot het decreet van 27 juni 2005 van de Duitstalige Gemeenschap "über den Rundfunk und die Kinovorstellungen", *Parl. St.*, Parl. Duitst. Gem., 2004-05, nr. 35/1, (38); advies 38.451/1/2/3/4/VR, van 26, 27 en 31 mei 2005 over een ontwerp dat geleid heeft tot de wet van 20 juli 2005 "houdende diverse bepalingen", *Parl. St.*, Kamer, 2004-05, nr. 1845/1, (179).

⁴Arbitragehof, nr. 132/2004, 14 juli 2004, B.6.2.

⁵Arbitragehof, nr. 132/2004, 14 juli 2004, B.5.2.

leggen de vermelde richtlijnen de lidstaten de verplichting op te zorgen voor samenwerking in aangelegenheden van gemeenschappelijk belang (artikel 3, lid 4, van de Kaderrichtlijn 2002/21/EG) ⁶.

6. De noodzaak tot samenwerking, die zowel uit de bevoegdheidsverdelende bepalingen als uit Europese richtlijnen volgt, impliceert dat geen van de betrokken overheden eenzijdige beslissingen kan nemen ten aanzien van een infrastructuur die gebruikt wordt voor de transmissie van zowel de radio-omroep- en televisieprogramma's, waarvoor de gemeenschappen bevoegd zijn, als voor de andere elektronische communicatiediensten, waarvoor de federale overheid bevoegd is.

7. In artikel 3 van het samenwerkingsakkoord wordt een procedure uitgewerkt waarbij elke ontwerpbeslissing van een regulerende instantie die betrekking heeft op de elektronische communicatienetwerken aan de andere regulerende instanties dient te worden voorgelegd. Binnen een termijn van veertien kalenderdagen kunnen deze andere instanties hetzij hun opmerkingen bezorgen aan de regulerende instantie die de ontwerpbeslissing heeft medegedeeld, hetzij verzoeken dat de ontwerpbeslissing aanhangig wordt gemaakt bij de Conferentie van Regulators voor de elektronische Communicatiesector (hierna de CRC genoemd). Wanneer ze ervoor geopteerd hebben opmerkingen te bezorgen, houdt de betrokken regulerende instantie daarmee rekening bij het opstellen van een gewijzigde ontwerpbeslissing. Nadat de andere regulerende instanties deze gewijzigde ontwerpbeslissing hebben ontvangen, beschikken ze over een termijn van zeven kalenderdagen om deze bij de CRC aanhangig te maken.

Artikel 3, laatste lid, van het samenwerkingsakkoord bepaalt daarbij :

"Na afloop van de in de leden 2 [termijn van veertien kalenderdagen] en 3 [termijn van zeven kalenderdagen] voorziene termijn wordt de ontwerpbeslissing geacht, behoudens tegenbewijs, geen afbreuk te doen aan de bevoegdheden van de andere regulerende instanties."

⁶Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 maart 2002 inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische communicatienetwerken en -diensten.

Bij deze bepaling rijzen twee bezwaren.

8. In de eerste plaats gaat deze regeling er klaarblijkelijk van uit dat het uitblijven van een reactie binnen de korte termijn van veertien respectievelijk zeven kalenderdagen, moet worden beschouwd als een stilzwijgende instemming, wat de bevoegdheid betreft, door de andere regulerende instanties met de ontwerpbeslissing die hen is bezorgd. Een dergelijke benadering kan niet worden bijgetreden. Naar analogie van wat bepaald is in artikel 1045 van het Gerechtelijk Wetboek inzake de stilzwijgende berusting in een rechterlijke uitspraak en naar analogie van de rechtspraak van het Hof Cassatie inzake stilzwijgende afstand van recht, kan een stilzwijgende instemming met de ontwerpbeslissing slechts worden vermoed wanneer deze kan worden afgeleid uit "akten of feiten waaruit blijkt dat de partij het vaste voornemen heeft haar instemming te betuigen met de beslissing"⁷ of "uit feiten en gedragingen die voor geen andere uitlegging vatbaar zijn"⁸.

De enkele omstandigheid dat een regulerende instantie niet binnen veertien kalenderdagen haar opmerkingen bij een ontwerpbeslissing bezorgt of niet verzoekt deze bij de CRC aanhangig te maken of de enkele omstandigheid dat zij niet binnen zeven kalenderdagen verzoekt de gewijzigde ontwerpbeslissing aanhangig te maken bij de CRC, kunnen niet worden beschouwd als een feit of gedraging die voor geen andere uitlegging vatbaar is dan als "stilzwijgende instemming" met de ontwerpbeslissing of de gewijzigde ontwerpbeslissing. De Raad van State is dan ook van oordeel dat de noodzaak tot samenwerking in de uitoefening van de respectieve bevoegdheden ten aanzien van de communicatie-infrastructuur en het verbod om ter zake eenzijdige beslissingen te nemen vereisen dat de andere regulatoren uitdrukkelijk hun instemming betuigen met de

⁷Artikel 1045 Ger. W. : "De berusting kan uitdrukkelijk of stilzwijgend zijn. De uitdrukkelijke berusting geschiedt bij eenvoudige akte, ondertekend door de partij of haar bijzondere gemachtigde. De stilzwijgende berusting kan alleen worden afgeleid uit bepaalde en met elkaar overeenstemmende akten of feiten waaruit blijkt dat de partij het vaste voornemen heeft haar instemming te betuigen met de beslissing".

⁸Cass. 15 februari 1974, Arr. Cass., 1974, 658; Cass. 20 september 1984, Arr. Cass., 1984-85, 117; Cass. 13 januari 1994, Rec. Cass., 1994, nr. 337.

ontworpen beslissing en dat deze, bij gebreke daarvan, wordt aanhangig gemaakt bij de CRC.

9. Dezelfde bemerking geldt ook ten aanzien van artikel 5, laatste lid, van het samenwerkingsakkoord. Daarin is bepaald dat een regulerende instantie die een ontwerpbeslissing aanhangig heeft gemaakt bij de CRC aan elk van de regulerende instanties die weigeren om in te stemmen met de aanhangig gemaakte ontwerpbeslissing, kan vragen dat zij binnen vijftien kalenderdagen een gedetailleerd tegenvoorstel voorlegt aan de CRC. De regulerende instantie die in voorkomend geval binnen de termijn van vijftien kalenderdagen nalaat om een gedetailleerd tegenvoorstel voor te leggen, wordt geacht in te stemmen met de aanhangig gemaakte ontwerpbeslissing.

De enkele omstandigheid dat een regulerende instantie niet binnen vijftien dagen een "gedetailleerd tegenvoorstel" voorlegt, kan uiteraard evenmin beschouwd worden als een feit of gedraging die voor geen andere uitlegging vatbaar is dan als "stilzwijgende instemming" met de ontwerpbeslissing.

10. Er rijst nog een tweede bezwaar met betrekking tot het samenwerkingsakkoord.

De partijen bij dit akkoord gaan ervan uit dat de in artikel 3 ontworpen procedure ertoe strekt een ontwerpbeslissing van een regulerende instantie te bezorgen aan de andere regulerende instanties teneinde deze toe te laten na te gaan of de ontwerpbeslissing "geen afbreuk doet aan hun bevoegdheden".

Uit de hiervoor, in randnummer 5, in herinnering gebrachte arresten van het Arbitragehof en adviezen van de Raad van State blijkt dat, ook al blijven de betrokken overheden binnen hun respectieve bevoegdheden inzake de transmissie van enerzijds de radio- en televisieprogramma's - de bevoegdheid van de gemeenschappen - en anderzijds de andere elektronische communicatiediensten - de bevoegdheid van de federale overheid - er desalniettemin een noodzaak bestaat tot samenwerking en een verbod tot het nemen van eenzijdige beslissingen. Gelet op de convergentie hebben dergelijke beslissingen immers onvermijdelijk een weerslag op het bevoegdheidsgebied van de andere overheden. Bovendien kunnen bepaalde beslissingen aspecten vertonen die zowel

behoren tot de bevoegdheid van de federale overheid als tot de bevoegdheid van de gemeenschappen.

De samenwerking in de uitoefening van hun respectieve bevoegdheden inzake de communicatie-infrastructuur mag zich er dan ook niet toe beperken de betrokken overheden toe te laten na te gaan of de ontwerpbeslissingen van de ene regulerende instantie de bevoegdheden van de andere instanties niet schenden. Ze dienen daarentegen in onderlinge overeenstemming beslissingen te nemen. Het moet immers de bedoeling zijn, zoals het Arbitragehof stelde in zijn recente arrest nr. 163/2006 van 8 november 2006, "te bewerkstelligen dat die overheden hun respectieve normen op elkaar afstemmen en [...] te vermijden dat die infrastructuur en die diensten aan tegenstrijdige bepalingen worden onderworpen"⁹.

II. De onafhankelijkheid van de regulerende instanties

11. Artikel 3, lid 2, van de Kaderrichtlijn bepaalt :

"De lidstaten waarborgen de onafhankelijkheid van de nationale regelgevende instanties door ervoor te zorgen dat zij juridisch gezien onderscheiden zijn van en functioneel onafhankelijk zijn van alle organisaties die elektronische-communicatienetwerken, -apparatuur of -diensten aanbieden. Lidstaten die de eigendom van of de zeggenschap over elektronische communicatienetwerken en/of -diensten aanbiedende ondernemingen behouden, zorgen voor een daadwerkelijke structurele scheiding tussen de regelgevende taken en de met eigendom of zeggenschap verband houdende activiteiten."

Uit deze bepaling volgt dat, wanneer de overheid zelf eigenaar is van of zeggenschap heeft over de elektronische communicatienetwerken en/of -diensten, zoals dit het geval is ons land, de nationale regelgevende instantie onafhankelijk dient te zijn ten aanzien van de overheid¹⁰.

In dat licht rijzen er bezwaren tegen de bepaling van artikel 5 van het samenwerkingsakkoord die stelt dat het Interministerieel Comité voor Telecommunicatie

⁹Arbitragehof, nr. 163/2006, 8 november 2006, B.4.

¹⁰In het hoger vermelde advies 33.255/4 plaatste de Raad al kritische opmerkingen bij het gebrek aan onafhankelijkheid van de Nationaal Regelgevende Instanties ten aanzien van de exploitanten van elektronische communicatienetwerken of van diensten die via die netwerken worden aangeboden (*Parl. St.*, Kamer, 2001-02, nr. 50-1937/1, 57-59).

en Radio-omroep, op verzoek van een minister, beslissingen kan nemen in de plaats van de CRC ¹¹. Deze bepaling doet afbreuk aan de hiervoor vermelde bepaling uit de

¹¹Het gaat om het achtste lid van artikel 5 van de Franse versie van deze bepaling en om het negende lid van de Nederlandse en de Duitse versie van het samenwerkingsakkoord. Deze discrepantie vloeit voort uit het feit dat artikel 9, zesde lid, van beide laatstgenoemde versies een bepaling bevat die niet voorkomt in de Franse versie.

Een andere discrepantie tussen de versies van het samenwerkingsakkoord in de onderscheiden talen, komt doordat beide zinnen van het zevende lid van de Duitse versie overeenstemmen met twee afzonderlijke leden, het zevende en het achtste van de Nederlandse en het zesde en zevende van de Franse versie.

Aangezien de indeling in leden, zonder inspringen, nu een het gevolg is van het beginnen van een nieuwe regel, dan weer van het beginnen van een nieuwe regel samen met een extra interlinie, is het bovendien niet duidelijk of beide zinnen van het vijfde lid van de Duitse versie bijvoorbeeld in werkelijkheid niet twee afzonderlijke leden vormen.

De inrichting van het samenwerkingsakkoord moet inzonderheid op dat punt worden herzien, waarbij erop dient te worden toegezien dat zulks geschiedt in overeenstemming met de volgende aanwijzingen van de wetgevingstechnische circulaire, opgesteld door het coördinatiebureau van de Raad van State en beschikbaar op de internetsite van de Raad van State (www.raadvst-consetat.be) :

"8.5.2.2. Een lid begint met een nieuwe regel of met de aanduiding van het artikel of de paragraaf waartoe het behoort. Het bestaat uit één of meer volzinnen, eindigt met de punt van de laatste volzin en is door wit van het vervolg gescheiden.

Een bepaling die uit verscheidene zinsdelen bestaat, vormt slechts één lid zolang de grammaticale zin niet afgesloten is en zolang de punt van de zin niet

.../...

Kaderrichtlijn, doordat zij de structurele scheiding tussen regelgevende taken en de met eigendom of zeggingschap verband houdende activiteiten verbreekt. De bepaling in artikel 5 dat het Interministerieel Comité "de regels en principes zoals bepaald in het toepasselijk Europees regelgevend kader in acht [neemt]" volstaat niet om dit bezwaar weg te nemen.

BIJZONDERE OPMERKINGEN

Artikel 8

12. Aan het einde van het eerste lid wordt bepaald :

"Ingeval van niet-nakoming van het [beroepsgeheim] zal de regulerende instantie waar het desbetreffende lid deel van uitmaakt of in voorkomend geval de overheid die bevoegd is voor het beheer van de betrokken regulerende instantie, een gepaste sanctie opleggen."

De "gepaste sanctie" wordt niet nader gedefinieerd, wat in principe niet kan worden aanvaard.

op het einde van de regel staat [...].

8.5.2.3. Een lid wordt niet ingeleid met een speciaal teken, een letter of een cijfer. Het begin van een nieuw lid wordt aangegeven door het inspringen van de eerste regel."

Hoe dan ook betekent het louter beginnen van een nieuwe regel voor een nieuwe volzin het einde van een lid, ongeacht of deze afscheiding door een extra interlinie wordt aangegeven.

De hierboven vermelde moeilijkheden dienen slechts als voorbeeld, daar de korte termijn die aan de afdeling Wetgeving van de Raad van State wordt toegemeten, deze niet in staat heeft gesteld exhaustief na te gaan of in het voorliggende samenwerkingsakkoord de gebruikelijke wetgevingstechniek in acht is genomen. Het gehele samenwerkingsakkoord zou dus moet worden herzien op het gebied van de wetgevingstechniek.

.../...

Die sanctie kan alleen die zijn welke elk van de vermelde regulerende instanties of bevoegde overheden in geval van niet-nakoming van het beroepsgeheim kan nemen op basis van het thans vigerende recht.

De bepaling is aanvaardbaar indien ze aldus wordt geïnterpreteerd.

Artikel 11

13. Artikel 11 bepaalt :

"Dit samenwerkingsakkoord treedt in werking nadat het werd goedgekeurd door de Federale Wetgevende Kamers en de Gemeenschappen".

Benevens het feit dat deze bepaling de parlementen van de gemeenschappen dient te vermelden, levert ze het hierna omschreven bezwaar op.

De vermelding dat de tekst in werking treedt "nadat" een andere omstandigheid zich heeft voorgedaan is onvoldoende nauwkeurig.

Een fundamentele bezwaar is bovendien het feit dat, zelfs indien deze bepaling aldus wordt geïnterpreteerd dat het samenwerkingsakkoord in werking treedt de dag waarop het wordt goedgekeurd door de federale Wetgevende Kamers en de parlementen van de gemeenschappen, ook dan de precieze dag van inwerkingtreding niet kan worden bepaald, tenzij verondersteld wordt dat de tweede federale Kamer en de drie gemeenschapsvergaderingen zich op dezelfde dag uitspreken, wat weinig waarschijnlijk is.

Rekening houdende met de regel afgeleid uit artikel 92bis, § 1, tweede lid, van de voornoemde bijzondere wet van 8 augustus 1980, volgens welke een samenwerkingsakkoord dat aan de parlementen ter instemming is voorgelegd in werking treedt op de tiende dag te rekenen vanaf de bekendmaking, in het Belgisch Staatsblad, van het laatste wetgevende instrument van instemming met het akkoord, is het niet nodig dat het samenwerkingsakkoord een bijzondere bepaling bevat met betrekking tot de

inwerkingtreding, tenzij de partijen een specifieke datum van inwerkingtreding wensen op te geven, wat in dezen niet het geval is ¹².

Artikel 11 moet dan ook vervallen.

SLOTOPMERKING

14. In de bepaling die moet worden ingevoegd in het ontwerp van wet houdende diverse bepalingen, dient de datum te worden vermeld van het samenwerkingsakkoord, te weten 17 november 2006.

¹²Een zodanige werkwijze houdt overigens gevaren in, gelet op het risico van retroactieve inwerkingtreding van het samenwerkingsakkoord dat daaruit kan voortvloeien.

De verenigde kamers waren samengesteld uit

de Heren	R. ANDERSEN,	eerste voorzitter van de Raad van State,
	P. LIÉNARDY,	staatsraden,
	J. SMETS,	
	P. VANDERNOOT,	
	B. SEUTIN,	
	W. VAN VAERENBERGH,	
	J. VELAERS,	assessoren van de afdeling wetgeving,
	H. BOSLY,	
Mevrouwen	C. GIGOT,	griffiers.
	A.-M. GOOSSENS,	

De verslagen werden uitgebracht door de H. J. VAN NIEUWENHOVE, auditeur en Mevr. L. VANCRAYEBECK, adjunct-auditeur.

DE GRIFFIER,

DE EERSTE VOORZITTER,

C. GIGOT

R. ANDERSEN

ROYAUME DE BELGIQUE

AVIS 41.711/VR
DE LA SECTION DE LÉGISLATION DU CONSEIL D'ÉTAT

Le CONSEIL D'ÉTAT, section de législation, chambres réunies, saisi par le Ministre de l'Économie, le 21 novembre 2006, d'une demande d'avis, dans un délai de cinq jours ouvrables prorogé à huit jours ouvrables ^(*), sur un amendement du Gouvernement à l'avant-projet de loi "portant des dispositions diverses" (assentiment à l'accord de coopération en matière de réseaux de communications électroniques), a donné le 28 novembre 2006 l'avis suivant :

(*) Cette prorogation résulte de l'article 84, § 1er, alinéa 1er, 2°, des lois coordonnées sur le Conseil d'État qui dispose que le délai de cinq jours ouvrables est prorogé à huit jours ouvrables dans le cas où l'avis est donné par les chambres réunies en application de l'article 85*bis*.

1. Conformément à l'article 84, § 1er, alinéa 1er, 2°, des lois coordonnées sur le Conseil d'État, la demande d'avis doit indiquer les motifs qui en justifient le caractère urgent.

En l'occurrence, la demande d'urgence est motivée comme suit :

"De spoedbehandeling van de adviesaanvraag is noodzakelijk aangezien het BIPT wegens een arrest van 14 juli 2004 van het Arbitragehof en de daaropvolgende aanpassing van artikel 14 van de wet van 17 januari 2003 m.b.t. het statuut van het Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie, sinds 1 januari 2006 niet langer in de mogelijkheid is om al zijn bevoegdheden uit te oefenen. In lijn met de aangehaalde rechtspraak van het Arbitragehof voorziet het gewijzigde artikel 14 van de wet van 17 januari 2003 m.b.t. het statuut van het Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie in zijn tweede paragraaf, vijfde punt dat het BIPT enkel besluiten kan nemen m.b.t. die elektronische communicatienetwerken waarvoor de gemeenschappen eveneens bevoegd zijn nadat er omtrent de uitoefening van bevoegdheden m.b.t. deze elektronische communicatienetwerken een samenwerkingsakkoord met de gemeenschappen in werking is getreden.

Deze bepaling en het feit dat er nog geen samenwerkingsakkoord in werking is getreden heeft [verstreckende] gevolgen. Het BIPT is niet langer in de mogelijkheid om in bepaalde gevallen op te treden tegen overtredingen van het regelgevende kader, het BIPT kan m.b.t. bepaalde markten niet overgaan tot de uitvoering van de door het Europees en nationaal regelgevende kader opgelegde marktanalyses, het BIPT kan niet langer inspelen op technologische ontwikkelingen door bijvoorbeeld spectrum toe te wijzen voor bepaalde nieuwe diensten, enz.

Om deze redenen is het aangewezen dat er zo snel mogelijk een einde komt aan deze situatie. Dit kan enkel door het voorliggende samenwerkingsakkoord zo spoedig mogelijk in werking te laten treden. De inwerkingtreding vindt plaats door de bekrachtiging van het afgesloten akkoord door alle bevoegde parlementen. Met het voorgestelde regeringsamendement wordt getracht om deze bekrachtiging door het Federale Parlement zo snel mogelijk te laten plaatsvinden."

*

* *

2. L'amendement au projet de loi portant des dispositions diverses, soumis pour avis au Conseil d'État, porte assentiment à l'accord de coopération du 17 novembre 2006 entre l'État fédéral, la Communauté française, la Communauté flamande et la Communauté germanophone relatif à la consultation mutuelle lors de l'élaboration d'une législation en matière de réseaux de communications électroniques,

.../...

lors de l'échange d'informations et lors de l'exercice des compétences en matière de réseaux de communications électroniques par les autorités de régulation en charge des télécommunications ou de la radiodiffusion et la télévision.

3. Par cet accord de coopération, les parties entendent mettre en place une coopération entre les différentes autorités compétentes pour prendre des mesures relatives à l'infrastructure des communications électroniques. Cette coopération concerne, selon l'article 1er de l'accord, "l'élaboration d'une législation relative aux réseaux de communications électroniques, l'échange d'informations et l'exercice des compétences en matière de réseaux de communications électroniques par les autorités de régulation en charge des télécommunications ou de la radiodiffusion et la télévision".

4. Dès lors que la demande d'avis a été introduite sur la base de l'article 84, § 1er, alinéa 1er, 2°, des lois coordonnées sur le Conseil d'État, la section de législation limite son examen au fondement juridique du projet, à la compétence de l'auteur de l'acte et à l'accomplissement des formalités prescrites. Vu la complexité de la matière traitée dans l'accord de coopération et le délai extrêmement bref dans lequel la section de législation devait rendre son avis, il a toutefois été impossible au Conseil de soumettre à un examen approfondi tous les aspects de l'accord de coopération, objet de l'amendement.

OBSERVATIONS GÉNÉRALES

I. La nécessité d'une coopération dans l'exercice des compétences en matière d'infrastructure des communications

5. La nécessité d'une coopération entre les différentes autorités dans l'exercice de leurs compétences respectives en matière d'infrastructure des communications électroniques repose sur deux motifs clairs.

Il résulte de la répartition des compétences que tant l'autorité fédérale que les communautés sont compétentes en ce qui concerne l'infrastructure des communications électroniques. En vertu des articles 127, § 1er, alinéa 1er, 1°, et 130, § 1er, alinéa 1er, 1°, de la Constitution, ainsi que de l'article 4, 6°, de la loi spéciale du 8 août 1980 de réformes institutionnelles et de l'article 4, § 1er, de la loi du 31 décembre 1983 de réformes institutionnelles pour la Communauté germanophone, les communautés sont compétentes pour la radiodiffusion et la télévision. Cette compétence concerne également leurs aspects techniques et notamment aussi l'infrastructure des communications qui est utilisée à cet égard. En vertu de son pouvoir résiduel, l'autorité fédérale est compétente pour les autres formes de télécommunication, y compris également pour leurs aspects techniques, sans préjudice de la police générale des ondes radioélectriques ¹ et de ses compétences en matière biculturelle dans la région bilingue de Bruxelles-Capitale. Les progrès technologiques, notamment la convergence des secteurs de la télécommunication et de l'audiovisuel et l'utilisation conjointe de l'infrastructure de transmission, ont fait en sorte que les compétences respectives de l'État fédéral et des Communautés sont à ce point imbriquées qu'il est impensable que les autorités concernées les exercent sans plus de manière unilatérale. Tant la Cour d'arbitrage dans différents arrêts ², que le Conseil

¹En ce qui concerne ce point particulier, voir notamment l'arrêt n° 132/2004 du 14 juillet 2004 de la Cour d'arbitrage, B.4.2, alinéa 2, *in fine*, reproduit dans l'arrêt n° 163/2006 du 8 novembre 2006 de la Cour d'arbitrage, B.3.1.

²Cour d'arbitrage, n° 132/2004, 14 juillet 2004; Cour d'arbitrage, n° 128/2005, 13 juillet 2005; Cour d'arbitrage n° 163/2006, 8 novembre 2006.

d'État ³, section de législation, dans différents avis, ont dès lors souligné la nécessité d'une coopération dans l'exercice des compétences respectives en matière d'infrastructure des communications. Selon la Cour d'arbitrage, cette nécessité d'une coopération résulte plus particulièrement du "principe de proportionnalité", qui implique en l'espèce que les autorités respectives ne prennent pas de décisions unilatérales en ce qui concerne cette infrastructure des communications ⁴.

Sous l'angle du droit européen également, la coopération est absolument nécessaire. Selon la Cour d'arbitrage, les directives du 7 mars 2002 relatives aux réseaux et services de communication électronique disposent qu'en raison de la convergence des secteurs des télécommunications, des médias et des technologies de l'information, tous les réseaux et services de transmission doivent relever d'un même cadre réglementaire ⁵. Au cas où il existe plusieurs autorités réglementaires au sein d'un État membre, les

³Avis 33.255/4 du 5 juin 2002 sur un projet devenu la loi du 17 janvier 2003 relative au statut du régulateur des secteurs des postes et des télécommunications belges, *Doc. parl.*, Chambre, 2001-2002, n° 50-1937/1, 56-57; avis 33.865/4 du 13 novembre 2002 sur un projet devenu le décret de la Communauté française du 27 février 2003 sur la radiodiffusion, *Doc. parl.*, Parl. Comm. Fr., 2002-2003, n° 357/1, (140); avis 35.686/1/V du 31 juillet 2003 sur un projet devenu le décret de la Communauté flamande du 7 mai 2004 modifiant certaines dispositions des décrets relatifs à la radiodiffusion et à la télévision, coordonnés le 25 janvier 1995, et certaines autres dispositions relatives à la radiodiffusion et à la télévision, *Doc. parl.*, Parl. fl., 2003-2004, n° 2156/1, 87-88; avis 37.295/4 du 28 juin 2004 sur un avant-projet de loi "relatif aux communications électroniques", *Doc. parl.*, Chambre, 2004-2005, n° 51-1425/1, 211-217; avis 37.660/3 du 28 septembre 2004 sur un projet devenu le décret de la Communauté germanophone du 27 juin 2005 sur la radiodiffusion et les représentations cinématographiques, *Doc. parl.*, Comm. germ., 2004-2005, n° 35/1, (38); avis 38.451/1/2/3/4/VR, des 26, 27 et 31 mai 2005 sur un projet devenu la loi du 20 juillet 2005 portant des dispositions diverses, *Doc. parl.*, Chambre, 2004-2005, n° 1845/1, (179).

⁴Cour d'arbitrage, n° 132/2004, 14 juillet 2004, B.6.2.

⁵Cour d'arbitrage, n° 132/2004, 14 juillet 2004, B.5.2.

directives mentionnées imposent aux États membres de veiller à la coopération dans les sujets d'intérêt commun (article 3, paragraphe 4, de la directive-cadre 2002/21/CE) ⁶.

6. La nécessité d'une coopération, qui résulte tant des dispositions répartitrices de compétences que des directives européennes, implique qu'aucune des autorités concernées ne peut prendre de décisions unilatérales à l'égard d'une infrastructure qui est utilisée tant pour la transmission des programmes de radiodiffusion et de télévision, pour lesquels les Communautés sont compétentes, que pour les autres services de communications électroniques, qui relèvent de l'autorité fédérale.

7. L'article 3 de l'accord de coopération met sur pied une procédure imposant que chaque projet de décision d'une autorité de régulation relatif aux réseaux de communications électroniques doit être soumis aux autres autorités de régulation. Dans un délai de quatorze jours civils, ces autres autorités peuvent soit transmettre leurs remarques à l'autorité de régulation qui a communiqué le projet de décision, soit demander que la Conférence des régulateurs du secteur des Communications électroniques (ci-après la CRC) soit saisie du projet de décision. Lorsqu'elles ont choisi de transmettre des remarques, l'autorité de régulation concernée en tient compte dans l'élaboration d'un projet de décision modifié. Après avoir reçu ce projet de décision modifié, les autres autorités de régulation disposent d'un délai de sept jours civils pour en saisir la CRC.

L'article 3, dernier alinéa, de l'accord de coopération dispose en outre :

"Au-delà des délais prévus aux alinéas 2 et 3 [respectivement de quatorze et sept jours civils], le projet de décision est présumé, sauf preuve contraire, ne pas porter atteinte aux compétences des autres autorités de régulation."

Cette disposition appelle deux objections.

⁶Directive 2002/21/CE du Parlement européen et du Conseil du 7 mars 2002 relative à un cadre réglementaire commun pour les réseaux et services de communications électroniques.

8. Tout d'abord, elle part manifestement de la considération que l'absence de réaction dans le bref délai de quatorze ou de sept jours civils doit être tenue pour un assentiment tacite, en ce qui concerne la compétence, par les autres autorités de régulation, au projet de décision qui leur a été transmis. Il ne peut être souscrit à pareille approche. Par analogie avec la règle énoncée à l'article 1045 du Code judiciaire concernant l'acquiescement tacite à une décision judiciaire et par analogie avec la jurisprudence de la Cour de cassation à propos de la renonciation tacite à un droit, un assentiment tacite au projet de décision ne peut être présumée que si elle peut être déduite "d'actes ou de faits qui révèlent l'intention certaine de la partie de donner son adhésion à la décision" ⁷ ou "de faits et de comportements non susceptibles d'une autre interprétation" ⁸.

La seule circonstance qu'une autorité de régulation ne transmet pas ses remarques concernant un projet de décision dans les quatorze jours civils ou ne demande pas que la CRC en soit saisie ou la seule circonstance qu'elle ne demande pas dans les sept jours civils que la CRC soit saisie du projet de décision modifié, ne peuvent être tenus pour un fait ou un comportement qui ne saurait s'interpréter que comme une "adhésion tacite" au projet de décision ou au projet de décision modifié. Le Conseil d'État estime dès lors que la nécessité d'une coopération dans l'exercice des compétences respectives en ce qui concerne l'infrastructure des communications et l'interdiction de prendre des décisions unilatérales à cet égard requièrent que les autres régulateurs marquent expressément leur adhésion à la décision en projet et qu'à défaut, la CRC soit saisie de celle-ci.

9. La même observation s'applique également en ce qui concerne l'article 5, dernier alinéa, de l'accord de coopération. Il y est prévu qu'une autorité de régulation qui

⁷Article 1045 du C.J. : "L'acquiescement peut être exprès ou tacite. L'acquiescement exprès est fait par un simple acte signé de la partie ou de son mandataire nanti d'un pouvoir spécial. L'acquiescement tacite ne peut être déduit que d'actes ou de faits précis et concordants qui révèlent l'intention certaine de la partie de donner son adhésion à la décision".

⁸Cass. 15 février 1974, Pas., 1974, I, pp. 630-632; Cass. 20 septembre 1984, Pas., 1985, I, pp. 97-100; Cass. 13 janvier 1994, Pas., 1994, I, p. 33.

a saisi la CRC d'un projet de décision peut demander à chacune des autorités de régulation refusant d'approuver le projet de décision dont a été saisi la CRC, de remettre à cette dernière une contre-proposition détaillée dans un délai de 15 jours civils. L'autorité de régulation qui omet de soumettre une contre-proposition détaillée dans le délai de quinze jours civils est supposée marquer son accord au projet de décision en question.

Le seul fait qu'une autorité de régulation ne soumette pas une "contre-proposition détaillée" dans les quinze jours ne peut évidemment pas non plus être considéré comme un fait ou un comportement ne pouvant s'interpréter que comme un "assentiment tacite" au projet de décision.

10. La seconde objection que soulève l'accord de coopération peut se formuler comme suit.

Les parties à cet accord considèrent que la procédure prévue à l'article 3 vise à transmettre un projet de décision d'une autorité de régulation aux autres autorités de régulation afin de permettre à celles-ci de vérifier si le projet de décision "ne porte pas atteinte à leurs compétences".

Il ressort des arrêts de la Cour d'arbitrage et des avis du Conseil d'État rappelés ci-dessus au point 5 que, même si les autorités concernées restent dans les limites de leurs compétences respectives en ce qui concerne, d'une part, la transmission des programmes de radio et de télévision - compétence des communautés - et, d'autre part, les autres services de communications électroniques - compétence de l'autorité fédérale - il y a néanmoins la nécessité de coopérer et il y a une interdiction de prendre des décisions unilatérales. Vu la convergence, de telles décisions ont en effet inévitablement un impact dans le domaine de compétence des autres autorités. En outre, certaines décisions peuvent présenter des aspects qui relèvent tant de la compétence de l'autorité fédérale que de celle des communautés.

La coopération dans l'exercice de leurs compétences respectives en matière d'infrastructure des communications ne peut dès lors se limiter à permettre aux autorités concernées de vérifier si les projets de décision d'une autorité de régulation ne violent pas les compétences des autres autorités. Elles doivent par contre prendre des décisions d'un

.../...

commun accord. En effet, comme la Cour d'arbitrage l'a jugé dans son récent arrêt n° 163/2006 du 8 novembre 2006, il s'agit "de faire en sorte que ces autorités harmonisent leurs normes respectives [...] pour éviter que cette infrastructure et ces services soient soumis à des dispositions contradictoires"⁹.

⁹Cour d'arbitrage, n° 163/2006, 8 novembre 2006, B. 4.

II. L'indépendance des autorités de régulation

11. L'article 3, paragraphe 2, de la directive-cadre s'énonce comme suit :

"Les États membres garantissent l'indépendance des autorités réglementaires nationales en faisant en sorte que celles-ci soient juridiquement distinctes et fonctionnellement indépendantes de toutes les organisations assurant la fourniture de réseaux, d'équipements ou de services de communications électroniques. Les États membres qui conservent la propriété ou le contrôle d'entreprises qui assurent la fourniture de réseaux et/ou de services de communications électroniques veillent à la séparation structurelle effective de la fonction de réglementation d'une part, et des activités inhérentes à la propriété ou à la direction de ces entreprises d'autre part."

Il résulte de cette disposition que, lorsque l'autorité est elle-même propriétaire de réseaux et/ou de services de communications électroniques ou en a le contrôle, comme c'est le cas dans notre pays, l'autorité réglementaire nationale doit être indépendante de l'autorité ¹⁰.

Des objections surgissent dès lors à l'encontre de la disposition énoncée à l'article 5 de l'accord de coopération qui prévoit que le Comité interministériel des Télécommunications et de la Radiodiffusion et la Télévision peut prendre, à la demande

¹⁰Dans l'avis 33.255/4 mentionné ci-dessus, le Conseil avait déjà formulé des observations critiques quant à l'absence d'indépendance des autorités réglementaires nationales à l'égard des exploitants de réseaux de communications électroniques ou de services proposés via ces réseaux (*Doc. parl.*, Chambre, 2001-2002, n° 50-1937/1, pp. 57-59).

d'un Ministre, des décisions à la place de la CRC ¹¹. Cette disposition viole la disposition

¹¹Il s'agit du huitième alinéa de l'article 5 dans la version française de cette disposition et du neuvième alinéa dans les versions néerlandaise et allemande de coopération. Cette discordance vient de ce que ces deux dernières versions contiennent, à l'article 9, alinéa 6, une disposition ne figurant pas dans la version française.

Une autre discordance entre les versions linguistiques de l'accord de coopération résulte de ce que les deux phrases de l'alinéa 7 de la version allemande correspondent à deux alinéas distincts, le septième et le huitième dans la version néerlandaise et le sixième et le septième dans la version française.

Comme la division en alinéas résulte, sans retrait, tantôt d'un simple retour à la ligne, tantôt d'un retour à la ligne accompagné d'un interligne supplémentaire, il n'apparaît en outre pas clairement si les deux phrases de l'alinéa 5 de la version allemande par exemple ne forment pas en réalité deux alinéas distincts.

La présentation de l'accord de coopération sera revue spécialement sur ce point, en veillant à se conformer aux indications suivantes de la circulaire de légistique formelle établie par le bureau de coordination du Conseil d'État, disponible sur le site internet du Conseil d'État (www.raadvst-consetat.be) :

"8.5.2.2. L'alinéa est la partie d'article qui, commençant avec une ligne ou avec l'indication de l'article ou du paragraphe dont il fait partie, comporte une ou plusieurs phrases complètes, se termine avec le point final de la dernière de ces phrases et est séparé du contexte par un blanc.

Les dispositions présentées typographiquement sur plusieurs lignes ne forment qu'un même alinéa, aussi longtemps que la phrase, dans son sens grammatical, n'est pas terminée et que le point final de la phrase ne se trouve pas en fin de la ligne [...].

.../...

susmentionnée de la directive-cadre, en ce qu'elle rompt la séparation structurelle de la fonction de réglementation, d'une part, et des activités inhérentes à la propriété ou à la direction de ces entreprises d'autre part. La disposition énoncée à l'article 5 qui prévoit que le Comité interministériel "respecte les règles et principes du cadre réglementaire européen applicable" ne suffit pas pour effacer cette objection.

OBSERVATIONS PARTICULIÈRES

Article 8

12. La fin de l'alinéa 1er énonce :

"En cas de non-respect de cette obligation, l'autorité de régulation dont fait partie le membre en question ou, le cas échéant, les autorités compétentes pour la gestion de l'autorité de régulation concernée, infligera(ont) une sanction appropriée."

La "sanction appropriée" n'est pas autrement définie, ce qui ne saurait, en principe, être admis.

8.5.2.3. L'alinéa ne peut être introduit par un signe distinctif, lettre ou numéro. Typographiquement son début est indiqué par un léger retrait sur l'alignement du texte."

En tout état de cause, le simple fait de retourner à la ligne signifie la fin d'un alinéa, que cette séparation soit signalée ou non par un interligne supplémentaire.

Les difficultés mentionnées ci-avant ne sont qu'indicatives, le bref délai alloué à la section de législation du Conseil d'État ne lui ayant pas permis d'effectuer une vérification exhaustive du respect des usages légistiques dans l'accord de coopération à l'examen. C'est donc l'ensemble de l'accord de coopération qui devrait faire l'objet d'une révision d'ordre légistique.

.../...

Elle ne pourrait être que celle que le droit actuellement en vigueur permet à chacune des autorités de régulation ou des autorités compétentes mentionnées de prendre en cas de manquement à la règle du secret professionnel.

C'est au bénéfice de cette interprétation que la disposition peut être admise.

Article 11

13. L'article 11 dispose :

"Le présent accord de coopération entre en vigueur après son approbation par les Chambres législatives fédérales et les Communautés".

Oltre le fait que cette disposition devrait mentionner les Parlements des communautés, elle s'expose à la critique qui suit.

La mention selon laquelle l'entrée en vigueur se produire "après" une date manque de précision.

En outre, plus fondamentalement, même si cette rédaction devait appeler l'interprétation selon laquelle l'accord de coopération entrerait en vigueur le jour de l'assentiment des Chambres législatives fédérales et des Parlements communautaires, elle ne permettrait pas davantage de déterminer le jour précis de cette entrée en vigueur, sauf à supposer que la deuxième des Chambres fédérales et les trois assemblées communautaires se prononcent le même jour, ce qui est peu vraisemblable.

Compte tenu de la règle déduite de l'article 92*bis*, § 1er, alinéa 2, de la loi spéciale précitée du 8 août 1980, selon laquelle un accord de coopération soumis à l'assentiment des Parlements entre en vigueur le dixième jour qui suit la date de la publication au Moniteur belge de la dernière norme législative d'assentiment, il n'est pas nécessaire que l'accord de coopération contienne une disposition particulière relative à son

entrée en vigueur, sauf si les parties souhaitent mentionner une date précise d'entrée en vigueur, ce qui n'est pas le cas en l'espèce ¹².

L'article 11 sera donc omis.

OBSERVATION FINALE

14. Dans la disposition destinée à être insérée dans le projet de loi portant des dispositions diverses, il y a lieu de mentionner la date de l'accord de coopération, soit le 17 novembre 2006."

¹²Pareille technique présente par ailleurs des risques, compte tenu du risque d'entrée en vigueur rétroactive de l'accord de coopération qui pourrait en résulter.

Les chambres réunies étaient composées comme suit :

Messieurs	R. ANDERSEN,	premier président du Conseil d'État,
	P. LIÉNARDY,	conseillers d'État,
	J. SMETS,	
	P. VANDERNOOT,	
	B. SEUTIN,	
	W. VAN VAERENBERGH,	
	J. VELAERS,	assesseurs de la section de législation,
	H. BOSLY,	
Mesdames	C. GIGOT,	greffiers.
	A.-M. GOOSSENS,	

Les rapports ont été rédigés par M. J. VAN NIEUWENHOVE, auditeur et Mme L. VANCRAYEBECK, auditeur adjoint.

La concordance entre la version française et la version néerlandaise a été vérifiée sous le contrôle de M. P. VANDERNOOT.

LE GREFFIER,

LE PREMIER PRÉSIDENT,

C. GIGOT

R. ANDERSEN